

ODJECI SARAJEVSKOG ATENTATA U SPLITSKIM NOVINAMA „NAŠE JEDINSTVO“ I „DAN“

UDK: 343.611:Ferdinand,F.(497.6Sarajevo)“1914.06.28“
343.611:070(497.583Split)“1914“

Primljeno: 2. veljače 2020.
Pregledni rad

IVO UGLEŠIĆ
IV. gimnazija Marko Marulić
Zagrebačka 2
21000 Split, HR
ivouglesi@gmail.com

Cilj je ovog rada, uz praćenje pisanja splitskih novina Našeg jedinstva i Dana, pokušati rekonstruirati događaje oko atentata na austro-ugarskog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju u Sarajevu 28. lipnja 1914. g., koji su poslužili kao povod za izbijanje Prvog svjetskog rata. U radu se prikazuje stanje za vrijeme atentata, zatim nakon atentata gdje je prikazan posljednji ispraćaj pokojnika i protusrpske demonstracije, neredi i ispadi u pojedinim gradovima.

Ključne riječi: Naše jedinstvo, Dan, Mlada Bosna, atentat, protusrpske demonstracije, Austro-Ugarska, Dalmacija

UVOD

Javni mediji, a pred i za vrijeme Prvog svjetskog rata to su isključivo novine, izvrsni su povijesni izvor za praćenje informacija o pojedinom problemu.¹ Novine tiskaju različite vijesti i u određenom smislu postaju odraz i izraz društvenih zbivanja i socijalnih interakcija. Kao medij novine osiguravaju trajnost zapisanih podataka i tako formiraju kolektivnu memoriju. Novine se mogu proučavati kao povijesne činjenice koje imaju svoju genezu, razvitak i utjecaj na zbivanja i kao historiografski izvor, koji nakon kritičkog revaloriziranja može biti izvor informacija o događajima, ustanovama i pojedincima, djelovanju političkih stranaka

1 Ante Bralić: *Zadarsko novinstvo prema Istri i Rijeci pred Prvi svjetski rat*. Rad. Zavoda povij. znan. HAZU, Zadar 2002., br. 44, 187.

i osoba i njihovu utjecaju na javnost. Novinski tisak ne prati samo zbivanja u političkom, nego i u kulturnom i gospodarskom životu, bilježi dnevne događaje na svome prostoru. Stoga su novine vrlo važan izvor za proučavanje društvene i kulturne povijesti, važan za povijesna, demografska, sociološka istraživanja kao i za proučavanja mikrolokaliteta, o kojima često nema arhivskih podataka.²

Kako je Split u sklopu Austro-Ugarske Monarhije bio najveći grad Kraljevine Dalmacije, a osim toga, Split već u ovom razdoblju ima dnevne novine (*Naše jedinstvo* i *Dan*) što Zadar kao glavni grad nije imao, pisanje splitskog novinstva predstavlja jedan od mjerodavnih izvora za događaje oko sarajevskog atentata. Splitski dnevници također imaju daleko veće naklade od zadarskih listova.³

Objava rata značila je prestanak izlaženja mnogih novina. U Splitu su tijekom Prvog svjetskog rata od svih novina preživjele samo novine *Naše jedinstvo* i *Dan* i izlazile su do kraja 1918.⁴

NAŠE JEDINSTVO

Prvi broj *Našeg jedinstva* izašao je 4. srpnja 1905. iz Narodne tiskare.⁵ Izdavatelj i odgovorni urednik je Antun Stražičić. List je izlazio tri puta tjedno poslije podne. Posljednji broj izašao je 31. listopada 1918. godine.

2 Anita Tičinović: *Zbirka dalmatinskih novina u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*. Sto godina Sveučilišne knjižnice u Splitu, Split 2004., 117. Ivanka Kuić: *Splitske novine u fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu (1880.-1918.)*. Kulturna baština, Split 2003., br. 24, 284-285.

3 Ante Bralić: *Zadar u Prvom svjetskom ratu*. Zadar 2006., 35; podaci o nakladi pojedinog lista odnose se na treće tromjesečje 1915. godine: *Smotra dalmatinska* 1740 primjeraka, *Objavitelj dalmatinski* (službene novine) – 1580 primjeraka, *Il Dalmata* – 600 primjeraka, *Narodni list* – 1630 primjeraka, *Hrvatska kruna* – 800 primjeraka. *Naše jedinstvo* i *Dan* tiskaju preko 9000 primjeraka dnevno.

4 Anita Tičinović: *Zbirka dalmatinskih novina u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, 132. Vojko Mirković: *Splitske novine 1918.-1929.* Split 1999., 9.

5 „Narodna tiskara“ bila je u vlasništvu Vida Morpurga – hrvatskog nakladnika, tiskara, bibliografa, knjižničara i političara do 1906. g. kada se odrekao svojih prava na koncesiju. Godine 1908., 17. ožujka, donesena je odluka kojom se anonimnom dioničkom društvu „Prva pučka dalmatinska banka“ dodjeljuje tražena koncesija za vođenje tiskare kao nasljednice one Vida Morpurga. Tiskara je bila moderno opremljena, snabdjevena novim strojevima s pokretačima na plin. Nastavila je dalje djelovati sve do početka Prvog svj. rata. Tiskala je brojne knjige povijesnog i znanstvenog karaktera i velik broj novina. U vrijeme kada „Prva pučka dalmatinska banka“ postaje vlasnikom tiskare, Vid Morpurgo već je bio u starijim godinama i vjerojatno je nije bio u stanju sam voditi ni upravljati njezinim radom. Podaci o Narodnoj tiskari crpljeni iz: Ivanka Kuić: *Tiskarska i izdavačka djelatnost u Splitu 1812.-1918.*, Split 1992, 17.

Tijekom 1905. godine u nekoliko navrata list ističe svoju neovisnost o Hrvatskoj stranci. Načela kojima će se rukovoditi načela su Hrvatske stranke, ali pritom napominje da zadržava svoju novinarsku slobodu i objektivnost prema drugim strankama.

Pisanje *Našeg jedinstva* i dalje je jednako polemično, što izaziva veliki razdor u novoj stranci. *Narodni list* traži od splitskih prvaka da se izjasne podržavaju li njegovo pisanje. U „Izjavi“ objavljenoj u *Našem jedinstvu*, Vicko Milić, dr. Ivan Mangjer, Lovro Borčić i Eduard Grgić u pokušaju da sa sebe skinu odgovornost ograđuju se time da je nakon spajanja Narodne stranke i Stranke prava prestao djelovati nadzorni odbor, da list samostalno vodi urednik te da je on i odgovoran, dok Pučka banka vodi samo financijska pitanja. *Naše jedinstvo* od tada je u polemici sa svima: tijekom 1906. godine, prividno podržavajući spajanje Narodne stranke i Stranke prava u Hrvatsku stranku, prikriveno napada politiku „novoga kursa“,⁶ koja se formira u Dalmaciji od 1903. g., nazivajući je „politikom staroga kursa“. Osobito su Trumbić i Supilo, kao idejni začetnici nove politike, izvrgnuti napadima koji teku doslovce iz broja u broj. U jednome pismu odaslanom iz Splita i objavljenom u zagrebačkom *Pokretu* optužuje se nekolicina splitskih političkih uglednika koji po mišljenju autora pisma stoje iza *Našeg jedinstva*; naziva ih se „mafijom“, „crno-žutom“ i „c. kr. grupom“, a Stražičića nazivaju „najgorom novinarskom figurom“.⁷ Činjenica je da je stil njegove političke komunikacije izazivao odbojnost, ali on se nije na to obazirao, nego je u istome stilu nastavljao dalje.

Izvan političkog konteksta *Naše jedinstvo* donosi opširne vijesti iz pokrajine i iz svijeta, prenoseći komentare bečkih listova ili telegrafske vijesti. U Gradskoj rubrici objavljuje mnoštvo gradskih događanja, a mnoge zabilješke otkrivaju današnjem čitatelju teško socijalno i ekonomsko stanje u Splitu na početku 20. st., kao i u rubrici *Domaće vijesti*, koja donosi pokrajinske izvještaje. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata list izlazi dnevno, a svršetkom rata prestaje izlaziti jer njegov urednik odlazi iz Splita. Njegovim odlaskom završena

6 Tzv. politika „novoga kursa“ naziv je za novu i promijenjenu hrvatsku politiku, definiranu i obznanjenu u jesen 1903., a sastojala se od pomirenja s Mađarima i suradnje s njima u zajedničkom nastupu protiv austrijskog dvora i njemačkog ekspanzionizma te okretanja prema hrvatsko-srpskoj političkoj slozi u Hrvatskoj, kao i prestanku sukobljavanja s Talijanima. Glavni pokretači bili su Frano Supilo i Ante Trumbić. Vidi Ivo Perić: *Hrvatska i svijet u 20. st.*, Zagreb, 1995.

7 U toj su skupini Lovro Borčić, Gajo Bulat, dr. Ivan Mangjer i sinovi i dr. Eduard Grgić.

je jedna značajna etapa razvoja splitskog novinstva u kojoj su političke stranke i politička opredjeljenja urednika imali presudan utjecaj na list i njegovo pisanje. *Naše Jedinstvo* predstavlja za Split svojevrsno kulturno dobro po ukupnosti i značenju uspostavljenih komunikacijskih odnosa koje iščitavamo.⁸

DAN

Usporedno s razvojem politike „novog kursa“ jača i hrvatski katolički pokret, osobito nakon Prvog katoličkog kongresa održanog 1900. u Zagrebu na kojemu je donesena „Rezolucija Prvog katoličkog kongresa o katoličkoj štampi“, u kojoj se apostrofira dužnost vjernika na širenju i podupiranju katoličkog tiska koji mora biti brana širenju bezvjerskog liberalno-naprednjačkog tiska i zagovaratelj i širitelj kršćanskih načela u javnom životu, enciklici pape Leona XIII. „*Rerum Novarum*“. Tako i splitski biskup Nakić pokreće političko-vjerski list *Dan*, čiji prvi broj izlazi iz Leonove tiskare⁹ 10. lipnja 1903. godine na četiri stranice. Prvi urednik bio je don Luka Grgić, od br. 10, 1906., Srećko Škarica, od br. 10, 1908. Anđeo Mateljan, a od broja 47 don Ante Glumac, koji svoje urednikovanje povremeno izmjenjuje s Narcizom Gazarijem. Uvodni članak u prvom broju donosi programska načela novog lista. U političkom smislu njegova je zadaća borba protiv socijalizma, a u vjerskom očuvanje vjere, kršćanskog morala i jačanje nacionalne svijesti. List nastupa s klerikalnih pozicija pa stoga ulazi u bespoštednu borbu s naprednjacima, ali i s liberalnim svećenstvom, svima koji su u svom programu istakli antiklerikalizam. Na svo-

8 Ivanka Kuić: *Splitske novine u fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu (1880.-1918.)*, 294-295.; Hrvoje Morović: Građa za bibliografiju splitske periodike: novine 1875.-1941., Split 1992, 11.; Breda Noveljić: *Novinstvo Splita od 1875. do 1918. godine*, Split 1992, 47.

9 Godine 1903. kupilo je splitsko Sjemenište tadašnju tiskaru Russo i nazvalo je „Leonova tiskara“ po tadašnjem papi Leonu XIII. Smještena je zajedno s knjižarom u prizemlju stare biskupske palače blizu katedrale. Tu je nastradala u velikom požaru koji je izbio 1924. g. U Splitu je 26. lipnja 1912. osnovana „Hrvatska tiskovna zadruga“ sa zadacima da izdaje i raspačava „knjige, znanstvena djela, a osobito knjige koje se odnose na katolička vjerska i moralna pitanja, na gospodarstvo, poljodjelstvo te ostale brošure, molitvenike i druge gospodarske i religiozne knjige služeći se u tu svrhu vlastitom tiskarom...“ Ta je zadruga kupila „Leonovu tiskaru“ od splitskog sjemeništa 1913. g. U „Leonovoj tiskari“ tiskane su knjige koje su odgovarale programskoj orijentaciji novih vlasnika. No, primane su i sve druge tiskarske narudžbe počevši od knjiga, brošura i novina, do sitnijeg tiska: osmrtnica, pozivnica i posjetnica. Podaci o Leonovoj tiskari crpljeni iz: Ivanka Kuić: *Tiskarska i izdavačka djelatnost u Splitu 1812.-1918.*, 18.

jim stranicama polemizira s liberalnim tiskom, posebno s *Jedinstvom*, *Novim listom* i *Slobodom*. *Dan* je bio namijenjen težacima i radnicima u gradovima i primorskim mjestima koji su izloženi utjecajima socijalista, a osobito svećenima i učiteljima koji imaju prigodu i mogućnost poučavanja i zagovaranja kršćanskih vrijednosti. Izlazio je svakog drugog četvrtka, od 1905. g. svakog četvrtka, a od 33. broja iz 1914. izlazi dnevno, od 1915. na manjem formatu, a od 1916. sve do kraja Prvoga svjetskog rata ponovno izlazi tjedno, ali redovito tijekom cijelog rata. Posljednji broj 52 izašao je 24. prosinca 1918. godine, pa je *Dan* jedna od rijetkih novina koje su uspjele preživjeti rat.¹⁰

MLADA BOSNA I POLITIČKE PRILIKE U JUŽNOSLAVENSKIM ZEMLJAMA

Pred Prvi svjetski rat u Pragu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani i Zadru postojali su određeni politički krugovi koji su težili za preuređenjem Monarhije. Beč je te zahtjeve konstantno ignorirao, te je u Austro-Ugarskoj sve više raslo nezadovoljstvo prema takvoj politici.¹¹

Tom nezadovoljstvu pridružili su se i pripadnici Mlade Bosne.¹² U Mladoj Bosni (koja je bila većinom prosrpska organizacija, s oko otprilike 200 članova), postojale su dvije struje: prosrpska i projugoslovenska, pri čemu je ova zadnja bila slabija i s manjim brojem članova. U samoj organizaciji Mlada Bosna opcije načina uređenja buduće države bile su različite, jedni su željeli parlamentarizam, drugi monarhizam, čak su i sami atentatori po tom pitanju bili razjedinjeni.¹³ Ujedinjavala ih je jedino mržnja prema Austro-Ugarskoj i ideja južnoslavenske zajednice.¹⁴

Unatoč različitim shvaćanjima o budućem političkom uređenju južnoslavenske države, sve je snažnija povezanost među hrvatskom, srpskom i slo-

10 Ivanka Kuić: *Splitske novine u fondu Sveučilišne knjižnice u Splitu (1880.-1918.)*, 297-298.; Anita Tičinović: *Zbirka dalmatinskih novina u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, 128-129.; Hrvoje Morović: *Grada za bibliografiju splitske periodike: novine 1875.-1941*, 11; Breda Noveljić: *Novinstvo Splita od 1875. do 1918. godine*, 48.

11 Željko Karaula: *Sarajevski atentat – reakcije Hrvata i Srba u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji*, Rad. Zavoda za hrvatsku povijest, Zagreb Vol. 43/2011., 258.

12 Tajna teroristička organizacija koja se protivila vlasti Habsburgovaca u Bosni i Hercegovini.

13 Gavrilo Princip se izjašnjavao kao „Jugosloven“.

14 Željko Karaula: *Sarajevski atentat – reakcije Hrvata i Srba u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji*, 258-260, 262.

venskom omladinom u Monarhiji, koja je trajala od početka 20 stoljeća. U Hrvatskoj uoči Prvog svjetskog rata ti će mladi nacionalisti prezreti oportunitizam starije garde hrvatskih političara, te će zahtijevati ujedinjenje svih južnih Slavena u jednu državu, ali će se prije toga terorističkim metodama borbe suprotstaviti Austro-Ugarskoj i to planiranim i izvedenim atentatima na njezine dužnosnike u Hrvatskoj (bana Cuvaja, komesara Skerleza). Sve ih je spajala mržnja prema režimu, jugoslavenstvo kao ideal i, dakako, spremnost na vlastitu žrtvu. Velik dio omladine počeo je pokazivati svoj otvoreni revolt stanjem u zemlji i odnosom vlasti prema južnoslavenskim narodima. Program Jugoslavenske nacionalističke omladine očituje se u radikalnim političkim stavovima i unitarističkom jugoslavenstvu.¹⁵

Ipak, pokret južnoslavenske omladinske solidarnosti nije u dovoljnoj mjeri zahvatio bosanskohercegovačke Hrvate, a ni velik dio muslimanske omladine (koja je kao i njezina inteligencija indiferentna prema tim strujanjima). Karaula navodi da je „hrvatski katolički puk u BiH zbog svoga manjinskog položaja u katoličkoj Austro-Ugarskoj vidio svoj oslonac, dok su muslimani, koji su dugo gajili iluzije prema svojoj zaštitnici Turskoj, tek nakon Balkanskih ratova (1912. – 1913.) utihnuli i postali najpouzdaniji element u Monarhiji“.¹⁶

Dalje navodi da „širenje jugoslavenske ideologije u hrvatskim zemljama moramo promatrati kroz tri društvene razine, one u omladinskim krugovima, među stranačkim elitama i zatim među širim slojevima stanovništva“, te da je u „Hrvatskoj došlo do znatnijeg isprepletanja hrvatskih i srpskih omladinskih društava (Jugoslavenska napredna nacionalistička omladina) ili stranačkog povezivanja (Hrvatsko-srpska koalicija)“. Hrvatska politička elita sve je više zagovarala ideju zamjene državnih zajednica, jer je u hrvatskim zemljama raslo nezadovoljstvo zbog drugorazrednog statusa. Svemu tome pridonijela je i sve teža gospodarska situacija u zemlji. Ipak, postojale su i mnogobrojne pravaške stranke koje su se zalagale za opstanak Austro-Ugarske, a postojala je također čvrsta jezgra frankovačke omladine koja je odbacivala svaku ideju jugoslavenstva. Ovdje možemo izdvojiti i vojnu inteligenciju, i hrvatsku i srpsku, koja je također u velikom broju bila spremna braniti Austro-Ugarsku, smatrajući to svojom vojnom dužnošću.¹⁷

15 Isto, 262-263.

16 Isto, 263.

17 Isto, 264-265.

Karaula dalje ističe: „što se tiče širih slojeva stanovništva, prema svemu sudeći, izgleda da je među hrvatskim seljačkim i građanskim stanovništvom bilo najmanje podjela, ono je tradicionalno bilo lojalno Austro-Ugarskoj i dinastiji Habsburgovaca, a isto pravilo uglavnom je vrijedilo na bivšim vojno-krajiškim prostorima naseljenim srpskim i vlaškim stanovništvom, koje se još nalazilo u nedovršenom procesu srpske nacionalne integracije. Širi narodni slojevi su vrlo nepovoljno reagirali na ubojstvo Franje Ferdinanda i njegove supruge u Sarajevu, izražavajući svoje ogorčenje i protest demonstracijama i napadima na vidnije pojedince projugoslavenske i prosrpske orijentacije i na srpske institucije u Hrvatskoj“. O samim demonstracijama reći ću nešto više u daljnjem tekstu.¹⁸

Karaula u svom članku objašnjava i stanje u susjednoj Srbiji: „posebno stanje je bilo u Kraljevini Srbiji u kojoj je u uvjetima snažnog nacionalizma (Balkanski ratovi) i neprekidnih priprema za nove ratove, rastao značaj i ugled vojske u društvu, a time i njene političke ambicije. Neposredan utjecaj na ustavne institucije vlasti ona je u ovom razdoblju vršila na prvom mjestu preko ministra vojske koji je uvijek biran iz redova najviših časnika. No, pravi oslonac za svoje političke ambicije vojska je dobila u stranačkim elitama, uglednim i utjecajnim intelektualcima i konačno, u najširem javnom mnijenju (gotovo sve stranke su zastupale velikosrpsku opciju ujedinjenja). To je poticalo militarizaciju društva, u kojem su individualne slobode i ustavnost ionako imale plitke korijene i lako gubile bitku u konkurenciji s idejom nacionalnog oslobođenja i ujedinjenja. Takvoj politici priklanjali su se vodeći srbijanski intelektualci.

Sa zadatkom pripreme gerile za rat u Bosni, formirana je je paravojna organizacija Narodna odbrana, koja je uživala podršku i neposrednu pomoć najuglednijih stranačkih vođa i intelektualaca. Pokrenuti su novi listovi koji su propagirali militarizaciju nasuprot demokraciji. Stranački prvaci su predlagali državnu pomoć Narodnoj odbrani. Pašić je trpio, odnosno morao trpjeti ovaj smjer vanjskopolitičke agresije kojim su u tajnom savezu išli Crna ruka,¹⁹ okupljeni časnici, političari i intelektualci. Neosporno je dokazano da je organizacija Narodna odbrana pod vodstvom Dragutina Dimitrijevića-Apisa bila umiješana u atentat, dok sama srpska vlada na čelu s Nikolom Pašićem sve do

18 Isto, 265-266.

19 Crna ruka osnovana je 1911. sa svrhom da se tajnim i agresivnim akcijama stvori „Velika Srbija“ oduzimanjem Makedonije od Turske i BiH i dijelova hrvatskih zemalja od Austro-Ugarske.

zadnjeg trenutka nije znala što se sprema. U zadnji tren, kad je saznala da su atentatori prešli preko Drine, pokušala je informirati Beč preko svog veleposlanika Jovana M. Jovanovića u Beču, koji je o tome obavijestio austrijskog ministra vanjskih poslova grofa Berchtolda i ministra financija Leona Bilinskog, da nadvojvoda odgodi svoj put u Bosnu i Hercegovinu. No, poruka srpske vlade nije uručena prijestolonasljedniku, te je on normalno nastavio svoj put²⁰.

ATENTAT U SARAJEVU

U člancima „Prijestolonasljednik iz Trsta do Neretve“, „Iz Neretve do Mostara“, „Dolazak u Sarajevo“, koji su objavljeni u *Danu* 2. srpnja 1914., donosi se vijest da je Franjo Ferdinand krenuo iz Beča 23. lipnja posebnim vlakom do Trsta. Iz Trsta je vojnim brodom *Viribus Unitis* doplovio do Metkovića gdje mu je pripremljen svečani doček. Tom prilikom klicalo se: „Živio budući hrvatski kralj!“²¹ Tu ga je čekao posebni vlak koji ga je vozio do Sarajeva, uz kraće zadržavanje i govor okupljenom narodu u Mostaru.²² Popodne 25. lipnja Franjo Ferdinand je došao u Sarajevo gdje je zajedno sa ženom Sofijom odsjeo u tada najboljem hotelu „Bosna“ na Ilidži. Sofija je putovala odvojeno, preko Budimpešte i Slavenskog Broda, a na svim stanicama bio joj je priređen velebn doček. U Sarajevu je posjetila sarajevske škole, crkve i dobrotvorne ustanove.²³ Nakon ljetnih vojnih manevara kod Tarčina, jugozapadno od Sarajeva, 26. i 27. lipnja 1914. godine, u kojima su sudjelovale trupe 15. sarajevskog i 16. dubrovačkog korpusa pod zapovjedništvom vojnog guvernera u Bosni i Hercegovini Franza Potioreka, austro-ugarski prijestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand, nakon što je pozitivno ocijenio moderno opremljene trupe koje su vršile vježbe, 28. je lipnja, na pravoslavni Vidovdan, stigao u službeni posjet u Sarajevo.²⁴

Posebni dvorski vlak s nadvojvodom i njegovom suprugom Sophie von Hohenberg sa 17 minuta zakašnjenja napustio je Banju Ilidžu i stigao u 10,07 sati u Filipović vojarnu gdje ih je već čekala automobilska kolona za planiranu vožnju gradom. Dan je bio sunčan. Pored uglednika, njegov su posjet nestrpljivo iščekivali i atentatori Mlade Bosne. Prvi automobil konvoja činila je

20 Isto, 266-267.

21 *Prijestolonasljednik iz Trsta do Neretve*. Dan, Split 2. VII. 1914., 2.

22 *Iz Neretve do Mostara*. Dan, Split 2. VII 1914., 2.

23 *Dolazak u Sarajevo*. Dan, Split 2. VII 1914., 2.

24 Željko Karaula: *Sarajevski atentat – reakcije Hrvata i Srba u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji*, 255.; *Vojne vježbe*. Dan, Split 2. VII. 1914., 2.

policija, u drugom su sjedili sarajevski gradonačelnik Fehim-efendija Čurčić i povjerenik vlade i načelnik policije dr. Edmund Gerde, u trećem automobilu s bečkom tablicom AIII-118 sjedio je nadvojvoda Franjo Ferdinand sa suprugom, zemaljski vladar – inspektor vojske Oskar Potiorek, dvorsko-komorni šef Gustav Schneiberg i vlasnik automobila ađutant grof Franz Harrach, kao i vozač Leopold Loyka. U nastavku su slijedila još četiri vozila u kojima je bila smještena pratnja nadvojvode. Krov automobila gdje je sjedio nadvojvoda bio je spušten kako bi okupljeni ljudi imali što bolji pogled na ugledne goste.²⁵

Vijest o sarajevskom atentatu *Naše jedinstvo* donosi kao glavnu vijest na naslovnici u svom izdanju od 29. lipnja 1914., u članku pod nazivom „Tragedija u Sarajevu“, a novine *Dan* u svom izdanju od 2. srpnja 1914. U tim se člancima najveća važnost posvećuje razvoju događaja oko atentata, gdje obje novine najoštrije osuđuju taj okrutan čin. Donosi se vijest da je blizu Gradske vijećnice Nedeljko Čabrinović izvadio ručnu granatu, aktivirao je udarcem, te je bacio. Nakon što je bacio bombu, progutao je cijanid, a zatim „bježi ispred razjarenoga puka i naroda i baca se u rijeku Miljacku“. Precizno bačena bomba ipak se u letu odbila od automobila prijestolonasljednika i pala na zemlju te je „užasno eksplodirala“. Eksplodiravši, ranila je dvadesetak osoba i Potiorekovog ađutanta Merizzija u četvrtom vozilu iz kolone. A Čabrinoviću otrov nije pomogao već mu je samo izazvao rane po ustima što ga nije spasilo od bijesa policajaca koji su ga izvlačivši iz Miljacke okrutno batinali. Na trenutak automobili su se zaustavili, „nadvojvoda ustao je na noge i opet mirno sjeo“, a onda su nastavili ubrzano do gradske vijećnice. Poslije prvog atentata odlučeno je „da se poduzmu sve vojničke mjere, ali su obustavljene na izričitu zapovijed nadvojvode. Nadvojvoda je zamolio da se program ne mijenja, već da se svečanost nastavi“.²⁶

U Gradskoj vijećnici svečano ih je primio gradonačelnik Fehim-efendija Čurčić. Ferdinand se pod dojmom atentata obratio gradonačelniku, koji nije znao za događaj: „Ja dolazim kao gost, a na mene se bacaju bombe! Stvar je to, koja budi ogorčenje“. Nakon službenog primanja u Gradskoj vijećnici „izrazio je nadvojvoda želju da pođe u vojničku bolnicu, gdje je ležao pukovnik Merizzi ranjen od atentata bombom“.

25 Isto, 255-256.

26 *Prvi razbojnički napadaj*. *Dan*, Split 2. VII 1914., 2.; *Tragedija u Sarajevu*. *Naše jedinstvo*, Split 29. VI. 1914., 1.

Povorka se tako uputila iz Gradske vijećnice, a kada je prijestolonasljednikov auto skrenuo iz Rudolfove u Franz-Jozefovu ulicu, „opali strjelovito drugi zločinac više hitaca iz browning-revolvera“. Prvi metak Gavrila Principa pogodio je suprugu nadvojvode u „slabine“, te se ona odmah srušila na koljena supruga. Nadvojvoda je pogođen u vrat, metak mu je presjekao „žilu kucavicu“. Nekoliko trenutaka prije nego što će izgubiti svijest, došaptao je svojoj supruzi: „Sofijo, brini se za našu djecu!“, a vojvotkinja je izgovarala u posljednjim trzajima: „Moja djeca, moja djeca!“. Vozač je reagirao brzo. Ne okrećući, vozio je unazad preko mosta na drugu stranu obale. Potiorek, koji se vozio zajedno s visokim parom u autu, naredio je da se vozi direktno do Konaka (sjedišta vlade). Za Franju Ferdinanda i Sofiju mislio je da su se samo onesvijestili u sudbonosnom činu i da će biti dobro. Kad se stiglo do njihove rezidencije, „liječnici dotrčaše, ali je bilo sve kasno! Nadvojvoda je podlegao smrti nakon četvrt sata, a neposredno za njim supruga“.²⁷ Vijest o skandaloznom atentatu ubrzo se proširila po cijeloj Europi i svijetu.²⁸

POSLJEDNJI ISPRAĆAJ FRANJE FERDINANDA I SOFIJE

Naše jedinstvo javlja vijesti iz Metkovića, da su na obalama Neretve, kada je prolazila jahta *Zara* s ljesovima, svećenici zajedno s tisućama ljudi sa svijećama čekali i molili.²⁹ Kada su iz Metkovića dovezeni ljesovi i ukrcani na *Viribus Unitis*, na njemu je bio dirljiv prizor. Mornari su jecajući prihvatili ljesove, a svima su oči bile pune suza. Kada su ljesovi položeni, tada su mornari, spontano, a većina su bili Dalmatinci, počeli moliti za pokojnike.³⁰

U Makarsku je najprije došla „torpedača“ i javila da će u 6 sati popodne proći pored luke carska flota s pokojnicima. Sva Makarska pohitala je na najbliži brežuljak sv. Petra, da iskaže zadnju počast pokojnicima. Došli su i svi svećenici na čelu kojih je bio biskup dr. Carić. Kada se flota približila, biskup Carić zapjevao je glasno *Misere-re*, a za njim pjevači i sav narod. Biskup je tada podijelio blagoslov i sveto odrješenje.

27 *Drugi zločinac uspijeva*, Dan, Split 2. VII. 1914., 2; *Tragedija u Sarajevu*. *Naše jedinstvo*, Split 29. VI. 1914., 1; *Autentične potankosti o drugome atentatu*. *Naše jedinstvo*, Split 30. VI. 1914., 1; *Atentatori. Njihovi jataci. Bombe. Zadnje riječi*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 1.

28 Željko Karaula: *Sarajevski atentat – reakcije Hrvata i Srba u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji*, 256.

29 *Iz Metkovića*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 2.

30 *Iz Metkovića*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 1.

Naše jedinstvo javlja da je prizor bio jako dirljiv i neopisiv. Sa svih crkava zvonila su zvona, a sav grad bio je u crnini te su se na brežuljku vijorile crne zastave.³¹

U Omišu, kada im se *Viribus Unitis* s ostalim brodovima približio, izašli su mu u susret na parobrodu predstavnici općine, vlasti i građanstva s glazbom. Kada su ugledali ljesove, svi su uzviknuli: „Slava im! i Pokoj duši!“.³²

U 8 sati navečer stigao je u Split drednot *Viribus Unitis* s ljesovima nadvojvode i nadvojvotkinje. U njihovoj pratnji doplovili su i drednoti *Tegethof* i *Zriny*, oklopnjače *Admiral Spaun* i *Franz Ferdinand* i tri „torpedinijere“. *Naše jedinstvo* javlja kako poslije prijenosa mrtvog meksičkog cara Maksimilijana,³³ pored naše obale nikada dirljivijega prizora od ovoga nije bilo. Brodovi su zaobišli obalu od Bačvica tik uz obalu, a išli su veoma lagano. Na ulazu u luku *Viribus Unitis* zaustavio se više minuta. Na obali se smjestio čitav narod, svi časnici, činovništvo općinskih uprava, predsjednici društava, a bilo ih je preko 10.000. Narodna glazba svirala je tužnu koračnicu dok je *Viribus Unitis* (praćen ostalim brodovima) lagano plovio. Brodovi su se približili obali na 50 metara. Na njegovoj krmi napravljena je mrtvačnica, tu su se nalazila oba lijesa, pokrivena crvenim sagovima, križ, svijeće i čitavo tlo krme bilo je puno cvijeća, a oko ljesova stražarili su časnici. U sredini su dvije velike žarulje osvjetljavale mrtvačnicu. *Naše jedinstvo* navodi da je prizor bio vrlo dirljiv i vrlo impozantan. Tužno brujanje zvona sa svih crkava pratilo je brodove s ljesovima, a jekom je odjekivala molitva za njihove duše, i posljednji pozdrav Splita, u koji je trebao doći sa suprugom, prema prethodnome obećanju, da će na povratku iz Bosne svratiti da posjeti još jednom starine u Solinu.

Brodovi su čitavo vrijeme išli lagano uz dalmatinsku i istarsku obalu, po posebnoj želji cara Franje Josipa I.³⁴

U Splitu je održana svečana sjednica općinskog vijeća u foajeu kazališta. Prednji dio dvorane bio je u crnini, u sredini slika pokojnog Franje Ferdinanda, a ispod nje grančice lovora. Svi vijećnici i upravitelji bili su u crnini, a sve galerije pune. Načelnik

31 *Iz Makarske*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 2.

32 *Iz Omiša*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 1.

33 Austrijski nadvojvoda i car Meksika od 1864. Mlađi brat austrijskog cara Franje Josipa I. Kada je SAD primorao Napoleona III. da se povuče iz Meksika, Maksimilijan je ostao bez oslonca i predao se meksičkom predsjedniku Juarezu, gdje je izveden pred ratni sud, osuđen na smrt i strijeljan. Vidi: Maksimilijan I. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

34 *Pogreb mimo Spljeta*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 1.

je pročitao izvještaj o tragičnoj smrti i što je sve općina uradila u svezi s posljednjim ispraćajem („Proglas za građane, brzozjavne sažalnice, prisustvo prolazu flote“). Sjednica je završila s tri puta uzvikujući „Slava pokojnima“ i „Živio Nj. Veličanstvo“. Svi prisutni, koji su izvještaj saslušali na nogama, odazvali su se. Nakon toga su prihvaćeni prijedlozi da se brzozjavi sućuti vijeća i naroda te izvještaj načelnika proslijede u Beč.³⁵

Dana 3. srpnja općinska se uprava obratila građanstvu proglasom u kojem stoji da isticanje crnine završava u nedjelju, 5. srpnja u 17 sati, te da će za vrijeme mise zadušnice svi dućani biti zatvoreni i obustavljen čitav promet, a po gradu će biti upaljene svjetiljke.³⁶

Svečane zadušnice za žrtve bile su u subotu u katedrali, a započele su u 10 sati u punoj crkvi. Prisustvovali su svi predstavnici civilnih i vojnih vlasti, te poslanici građanskih društava. U koru je bilo prisutno oko 400 predstavnika svih redovničkih obitelji i drugih uglednih ličnosti. Na sredini crkve nalazio se krasni i veličanstveni odar, pun raznog nakita, ukrašen svijećama i vijencima. Na Plokati sv. Dujma smjestila se vojska i stražari, a vatrogasci su pravili špalir uz stube do vrata crkve. Pred vratima crkve s lijeve strane smjestila se narodna glazba, a s desne strane kadeti c. k. ratne mornarice. Točno u 10 sati pri prolazu predstavnika c. k. Poglavarstva i vojne vlasti, glazba je zasvirala carevku i svečani Pontifikal. Crkveni pjevački zbor izveo je misu *de Requie* Julija Bajamontija. Nakon završetka Pontifikala, biskup je udijelio svečano odrješenje pokojnicima, a narodna je glazba odsvirala molitvu iz opere *Oberon* od Welera, koja je dirnula sve prisutne. Biskup je na izričitu želju zapovjednika vojske na stubama crkve podijelio svečani blagoslov vojsci, a carevkom je zaključena svečanost.³⁷

Knin je također bio cijeli u crnini. Održana je sjednica općinskog vijeća da se iskaže sućut boli i žalovanja, a izdane su i osmrtnice za mise zadušnice.³⁸

Dana 8. srpnja u Vranjicu su najsvečanije obavljene zadušnice za Franju Ferdinanda i Sofiju uz prisutnost cijelog pučanstva, mjesne vlasti i c. k. ureda. Župnik je tom prigodom istaknuo njihove vrline, osudio zločin i potkupljene novine i istaknuo da one sustavno rade na otuđenju hrvatskog naroda od domovine i dinastije, da ne slave svoje pobjede, već tuđe poraze, te kako je srpski elemenat bio uvijek uz bok hrvatskih dušmana, Talijana i Madžara, a sada sa

35 *Svečana sjednica općin. Vijeća.* Naše jedinstvo, Split 2. VII. 1914., 2.

36 *Crnina i zadušnica.* Naše jedinstvo, Split 4. VII. 1914., 2.

37 *Svečane zadušnice u stolnoj crkvi.* Dan, Split 6. VII. 1914., 4.

38 *Iz Knina.* Naše jedinstvo, Split 4. VII. 1914., 2.

svojim emisarima radi na stvaranju Velike Srbije. Osam dana su bile izvješene zastave na pola koplja, a također i crnina po prozorima.³⁹

Zbog žalosti za Franjom Ferdinandom ubio se i žandar Ilija Pejinović kod Dubrovnika, rodom Ličanin.⁴⁰

PROTUSRPSKE DEMONSTRACIJE

Nakon atentata novine *Naše jedinstvo* i *Dan* u svojim člancima najveću pozornost posvećuju protusrpskim demonstracijama. U člancima koji su objavljeni u *Našem jedinstvu* od 30. lipnja 1914. do 7. srpnja, a u listu *Dan* od 2. srpnja pa do 6. srpnja donose se vijesti o demonstracijama, neredima i ispadima. Novine *Dan* kao izrazito prorežimske podržale su demonstracije. U članku „Velika demonstracija proti ubojicama prestolonasljednika u Spljetu – Spaljena srpska zastava – Veliko ogorčenje mase proti zločinaca“, koji je objavljen u *Danu*, prenosi se vijest da je demonstirano bilo 2000, a *Naše jedinstvo* donosi vijest o 350-400 sudionika. Donose se vijesti da su najveće protusrpske demonstracije izbile u Bosni i Hercegovini, gdje je atentat kod muslimanskog i katoličkog stanovništva izazvao duboko uznemirenje. Već u večernjim satima 28. lipnja u Sarajevu je došlo do prvih protusrpskih demonstracija u kojima su maha uzele građanske mase ljudi, neki časnici te hrvatska đačka omladina. Bilo ih je do 20 tisuća. Zbog ogorčenja počelo je uništavanje srpskih radnji i stambenih objekata. Posebno su se na udaru našli Prosvjeta, Narod i Srpska riječ, srpske škole, hotel Europa i mnogobrojne radnje koje su pripadale Narodu i grupi oko Otadžbine, koje su pljačkaški elementi devastirali. Šteta je iznosila 8 milijuna kruna. Policija i žandarmerija u prvi mah nisu mogle zaustaviti demonstracije i rušilački pohod, pa je reagirala vojska. U gradu je proglašeno opsadno stanje. Potiorek je odmah reagirao uvođenjem prijekog suda na području općine i kotara Sarajevo za sve zločine protiv države (veleizdaja, ustanak, remećenje javnog mira), teške zločine (umorstva, paleža, razbojstva), kao i bilo kakvog pomaganja ovih zločina. Tek je nakon uspostave prijekog suda nastupio mir. Sarajevo je nakon toga izgledalo kao veliki vojnički tabor u kojem vojska provjerava svakoga civila, a bilo kakvo sakupljanje ljudi na ulici bilo je strogo zabranjeno.⁴¹

39 *Vranjic*. *Dan*, Split 10. VII. 1914., 6.

40 *Ubio se od žalosti*. *Naše jedinstvo*, Split 11. VII. 1914., 2.

41 *Demonstracije đaka i građana proti Srba*. *Naše Jedinstvo*, Split 30. VI 1914., 1., *Štete u Sarajevu*. *Naše jedinstvo*, Split 2. VII. 1914., 3. *Iz Sarajeva*. *Naše jedinstvo*, Split 4. VII 1914., 1. *Zadnje vijesti*. *Dan*, Split 2. VII. 1914., 7., Ž. Karaula: n. d. (23) 281-282.

Nakon Sarajeva, demonstracije su se proširile i na druga mjesta u Bosni i Hercegovini: Doboj, Vareš, Zenicu, Bugojno, Konjic, Mostar, Maglaj, Travnik, Tuzlu, Stolac, Čapljinu, Livno, Brčko, Trebinje, Nevesinje. U Mostaru više tisuća prosvjednika „navalilo je na srpske trgovine te čak provaljivalo i u srpske stanove“. Intervenirala je vojska, koja je morala upotrijebiti i oružje. *Naše jedinstvo* donosi komentar tamošnjih događaja: „Odavle protjeravaju porodice Srba. Premetačine su na sve strane. Prijeki sud traje i ko zna dokle će. U 8 ura u večer zatvore se sve radnje i dućani, tako da Mostar izgleda kao mrtav grad“.⁴²

U Zagrebu su u režiji Hrvatske stranke prava (frankovaca) organizirane prve protusrpske demonstracije. Masa je „porazbijala srpske table“, te je došlo do oštih sukoba s policijom. Bilo je mnogo uhićenih.⁴³

Velike protusrpske demonstracije izbile su i u Dalmaciji. Kako javlja *Naše jedinstvo*, u Dubrovniku nakon održanih zadušnica za umorenog prijestolonasljednika „navalila je masa svijeta na općinu demonstrirajući protiv Srba“. Tom prilikom padali su poklici: „Živio kralj! Slava Franju Ferdinandu! Slava žrtvama srpskog fanatizma! Dolje ubojice! Dolje Srbi! Dolje kralj Petar! Živila Austrija! Živila Hrvatska!“ . Okupljeni su pjevali carevku i lijepu našu. S obzirom na to da je redarstvo bilo slabo, odmah su pozvana pojačanja, te su uz pomoć oružnika suzbili masu oko prostorija općine. Masa se razišla po gradu i krenula prema prostorijama srpske Sloge i „Dušana Silnoga“, koji su zasuti kamenjem i potpuno demolirani. Redarstvu je u pomoć pristigla vojska koja je zatvorila ulice grada.⁴⁴ Dubrovački načelnik dr. Čingrija i prvi prisjednik dr. Pugliesi otišli su u Zadar da zatraže zaštitu života i imovine. Načelnik Čingrija dao je da se skine srpska trobojnica na zahtjev c. k. poglavara.⁴⁵

Vijest da će katolici rušiti srpske table, izazvalo je uzbunu i u vojsci koja je pod punom ratnom spremom iz Kotora krenula u katoličko selo Škaljare. No, to se pokazalo kao dezinformacija.⁴⁶

42 *Odjek u pokrajini. Mrtvi i ranjeni?*. *Naše jedinstvo*, Split 30. VI. 1914., 2. *Posljedice*. *Naše jedinstvo*, Split 11. VII. 1914., 2.

43 *Demonstracije u Zagrebu*. *Naše jedinstvo*, Split 30. VI. 1914., 2. *Velike demonstracije u Zagrebu*. Dan, Split 8. VII 1914., 3.

44 *Velike demonstracije u Dubrovniku*. *Naše jedinstvo*, Split 7. VII. 1914., 1. *Demonstracije u Dubrovniku*. Dan, Split 6. VII 1914., 3.

45 *Demonstracije dubrovačke*. *Naše jedinstvo*, Split 9. VII. 1914., 2.

46 *Iz Boke*. *Naše jedinstvo*, Split 16. VII. 1914., 2.

Ubojstvo prijestolonasljednika i njegove supruge, te cinično pisanje i postupanje pojedinih novina uzrujalo je građane Splita i okolice. U Splitu su ondašnji pravaši priredili zadušnice za nadvojvodu i vojvotkinju. Nakon mise zadušnice, velik je broj sudionika uz četiri barjaka noseći sliku pokojnog prijestolonasljednika obišao grad, te došao na narodni trg pred općinsku vijećnicu, gdje su se držali govori u kojima su se osudila ubojstva, najenergičnije protestirajući protiv ubojica i onih koji su to organizirali, naglasivši tradicionalnu vjernost i odanost hrvatskog naroda „kruni i vladalačkom domu“. Govore su držali T. Butković, upravitelj hrvatske štedionice i N. Petrić, župnik Solina. Prvi je naglasio da su poginuli „od izdajničke srpske ruke“ i da je urota smišljena u Beogradu, a drugi da su došli u Split kako bi se afirmirali kao Hrvati katolici. Masa naroda bila je tako ogorčena da je na kraju zapalila srpsku zastavu. *Dan* navodi da ih je bilo 2000, a *Naše jedinstvo* 350-400. Na kraju se masa pomakla s Narodnog trga pjevajući narodnu himnu te se uputila u prostorije hrvatskog kršćanskog radničkog društva bez ikakvih incidenata. U društvu su se držali i drugi govori, gdje je masa građana svečano obećala odanost „vjeri, vjernost svome kralju i vladalačkom domu“. Zatim se masa mirno razišla.⁴⁷

U Sinju se prije sv. mise uputila povorka sinjskih pravaša gradom kličući: „Slava Ferdinandu!, dolje Srbende!, dolje Srbija!, živjela Hrvatska!, dolje krvnici!“. Na kraju je održan govor i spaljena srpska zastava. Društvo Svačić priredilo je u Kaštel Starome svečane zadušnice u župskoj crkvi za pokojnike. Uz državnu vlast i pravaška društva, sudjelovalo je i nekoliko stotina Kaštelana, koji su po završetku obreda obišli sva 3 sela u svečanoj povorci s hrvatskom trobojnicom i slikom pokojnika, dok je društvo sviralo žalobne koračnice. Na trgu su se održali govori te je spaljena srpska zastava uz pjevanje hrvatske himne. Zatim se ponovno demonstriralo pred općinskim domom, te se sve završilo u Kaštel Starom.⁴⁸

U Kamenmostu, kod Imotskog, također je bilo napeto. Pravoslavci su čuvali svoju crkvu bojeći se ogorčenih katolika.⁴⁹

47 *Manifestacija i demonstracija*. *Naše jedinstvo*, Split 4. VII. 1914., 2. *Velika demonstracija proti ubojicama prestolonasljednika u Spljetu*. – *Spaljena srpska zastava – Veliko ogorčenje mase proti zločincima*. *Dan*, Split 2. VII 1914., 7.

48 *Demonstracije u Sinju*. *Naše jedinstvo*, Split 7. VII. 1914., 2. *Sinj*. *Dan*, Split 6. VII 1914., 4. *Demonstracije u Kaštel Novome*. *Naše jedinstvo*, Split 7. VII. 1914., 2. *Iz Donjih Kaštela, Kaštel Sućurac*. *Dan*, Split 6. VII 1914., 3.

49 *Ogorčenje na selu*. *Naše jedinstvo*, Split 7. VII. 1914., 2.

Dana 21. srpnja u Metkoviću je bio sajam sv. Ilije. Bojeći se demonstracija i nereda protiv Srba, vlast je pozvala u Metković 30 žandara iz drugih mjesta.⁵⁰

ZAKLJUČAK

Atentat u Sarajevu na Franju Ferdinanda i njegovu suprugu 28. lipnja 1914. godine izveli su pripadnici terorističke organizacije *Mlada Bosna*, koja se borila protiv austro-ugarske vlasti u Bosni i Hercegovini. Taj svoj čin izveli su uz pomoć tajne organizacije iz Srbije (Ujedinjenje ili smrt). Vjerovali su da će atentat ubrzati razbijanje Austro-Ugarske, i dovesti do ujedinjenja južnih Slavena unutar Monarhije s Kraljevinom Srbijom.

U ovom radu prikazane su i reakcije Hrvata i Bošnjaka na atentat pomoću splitskih novina *Našeg jedinstva* i *Dana*. Bošnjaci i Hrvati reagirali su mnoštvom protusrpskih demonstracija u mnogim gradovima te žalobnim povorkama. Demonstracije u Hrvatskoj i Dalmaciji predvodili su većinom predstavnici Stranke prava.

A REFERENCE TO SARAJEVO INCIDENT IN TWO LOCAL NEWSPAPERS - *NAŠE JEDINSTVO* AND *DAN*

Summary

The paper addresses the foundation of the two local newspapers – *Naše jedinstvo* and *Dan* in light of the political turmoil in Dalmatia in the late 19th and early 20th centuries. The significance of the newspaper as the most important political media is highlighted. The paper also analyses the political situation in Bosnia before the Sarajevo incident. The contents of newspaper articles dedicated to the incident are provided as well as the descriptions of the circumstances and reactions surrounding the incident and information about the anti-Serb demonstrations in a number of Bosnian and Dalmatian cities.

Keywords: *Naše jedinstvo*, *Dan*, Young Bosnia, the Sarajevo incident, anti-Serb demonstrations, Austro-Hungary, Dalmatia

---

⁵⁰ *I poslije 23 dana!*. *Naše jedinstvo*, Split 7. VII. 1914., 2.